

УДК 338.45:005.936.3-027.2

**РОЗПОДІЛ ВАРТОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ В ПРОЦЕСІ ЇХ
ФУНКЦІОНУВАННЯ**<https://orcid.org/0000-0002-8635-6758>**Кучерова Ганна Юріївна**, професор кафедри економіки Класичного приватного університету, Україна, д. е. н., доцент, kucherovahanna@gmail.com +380996637228**Кулько-Лабинцева Інна Володимирівна**, старший викладач кафедри економіки Класичного приватного університету, Україна, innache2007@rambler.ru +380506122631<https://orcid.org/0000-0002-8491-0655>**Hanna Kucherova**, Doctor of Economics, Associate Professor, chair of Economics, Classic Private University, Ukraine**Inna Kulko-Labintseva**, Senior Lecturer, chair of Economics, Classic Private University, Ukraine

Kucherova H., Kulko-Labintseva I. The distribution of the value of fixed assets of enterprises in the process of their operation.

The article conducted a study of the distribution of the value of fixed assets of enterprises in the process of their operation. Scientific research is based on the use of general scientific methods, in particular: observation, synthesis, comparison, analysis, synthesis, induction. It is proved that the functioning of fixed assets are interpreted from different points of view: essential, cost, physical-technological, socio-economic, in terms of the source of funding, in the context of the influence of the external environment, the features of the internal structure of the enterprise and the existing functional potential that forms the platform for relevant management decisions. It is proposed to interpret the essence of the functioning of fixed assets as a multifaceted category, which includes their use, operation, in accordance with established criteria, which are considered simultaneously in a process, functional and system context. According to the results of generalization of scientific and practical sources, it has been proved that the functioning of fixed assets is investigated in the framework of the interaction of this process with adjacent production and non-production processes; interaction with the external environment; within the framework of the formation of the program (model) of the response of the operation of fixed assets to internal disturbances of the industrial enterprise system and external influences. The functioning of fixed assets is an ordered structural and functional integrity, provided that the elements of fixed assets are provided with autonomy for the performance of their functions. It is confirmed that the activity of the functioning of the qualitative composition of fixed assets is a prerequisite for the efficiency of the production process. It is proved that the general trend of changes in the value of fixed assets in Ukraine for the period from 2013-2017. characterized by a rather significant volatility, while the dynamics of capital investment in Ukraine has been improving since 2015. It has been confirmed that depreciation of fixed assets is a common problem for all economic activities in Ukraine. It is substantiated that it is necessary to make a decision on the expediency of using the granted right to use the accelerated depreciation method indefinitely.

Кучерова Г. Ю., Кулько-Лабинцева І. В. Розподіл вартості основних засобів підприємств в процесі їх функціонування.

У статті проведено дослідження розподілу вартості основних засобів підприємств в процесі їх функціонування. Наукове дослідження побудовано на основі використання загальнонаукових методів, зокрема: спостереження, узагальнення, порівняння, аналіз, синтез, індукція. Доведено, що функціонування основних засобів інтерпретуються з різних точок зору: сутнісної, вартісної, фізично-технологічної, соціально-економічної, джерельної, у контексті впливу зовнішнього середовища, особливостей внутрішньої структури підприємства та наявного функціонального потенціалу, що формує платформу для прийняття відповідних управлінських рішень. Запропоновано тлумачити суть функціонування основних засобів як багатогранну категорію, яка включає в себе їх застосування, експлуатацію, відповідно до встановлених критеріїв, що розглядаються одночасно у процесному, функціональному та системному контекстах. За результатами узагальнення науково-практичних джерел доведено, що функціонування основних засобів досліджується в межах взаємодії цього процесу із суміжними виробничими та невиробничими процесами; взаємодії із зовнішнім середовищем; у межах формування програми (моделі) реагування процесу функціонування основних засобів на внутрішні збурення системи промислового підприємства та зовнішній вплив. Узагальнено, функціонування основних засобів представляє собою впорядковану структурно-функціональну цілісність за умов забезпечення автономності елементам основних засобів при виконанні їх функцій. Підтверджено, що активність функціонування якісного складу основних засобів є передумовою

ефективності виробничого процесу. Доведено, загальна тенденція щодо зміни вартості основних засобів по Україні за період з 2013-2017 рр. характеризується досить значною волатильністю, при цьому динаміка обсягів капітальних інвестицій в Україні покращується вже з 2015 р. Підтверджено, що знос основних засобів є загальною проблемою суб'єктів всіх видів економічної діяльності в Україні. Обґрунтовано, що є необхідним прийняття рішення щодо доцільності використання наданого права на застосування прискореного методу амортизації необмежено.

Кучерова Г. Ю., Кулько-Лабинцева И. В. Распределение стоимости основных средств предприятий в процессе их функционирования.

В статье проведено исследование распределения стоимости основных средств предприятий в процессе их функционирования. Научное исследование построено на основе использования общенаучных методов, в частности: наблюдение, обобщение, сравнение, анализ, синтез, индукция. Доказано, что функционирование основных средств интерпретируются с разных точек зрения: сущностной, стоимостной, физически-технологической, социально-экономической, с точки зрения источника финансирования, в контексте влияния внешней среды, особенностей внутренней структуры предприятия и имеющегося функционального потенциала, что формирует платформу для принятия соответствующих управленческих решений. Предложено толковать суть функционирования основных средств как многогранную категорию, которая включает в себя их применение, эксплуатацию, в соответствии с установленными критериями, которые рассматриваются одновременно в процессном, функциональном и системном контексте. По результатам обобщения научно-практических источников доказано, что функционирование основных средств исследуется в рамках взаимодействия этого процесса со смежными производственными и непроизводственными процессами; взаимодействия с внешней средой; в рамках формирования программы (модели) реагирования процесса функционирования основных средств на внутренние возмущения системы промышленного предприятия и внешние воздействия. Функционирование основных средств представляет собой упорядоченную структурно-функциональную целостность при условии обеспечения автономности элементов основных средств для выполнения их функций. Подтверждено, что активность функционирования качественного состава основных средств является предпосылкой эффективности производственного процесса. Доказано, общая тенденция изменения стоимости основных средств по Украине за период с 2013-2017 гг. характеризуется достаточно значительной волатильностью, при этом динамика объемов капитальных инвестиций в Украине улучшается уже с 2015 г. Подтверждено, что износ основных средств является общей проблемой субъектов всех видов экономической деятельности в Украине. Обосновано, что необходимо принятие решения о целесообразности использования предоставленного права на применение ускоренного метода амортизации неограниченно.

Постановка проблеми. Економічна сутність основних засобів спирається на те, що вони слугують основним елементом відтворювальних технологічних та соціально-економічних процесів, що забезпечують стає функціонування та розвиток промислового виробництва. Загалом досить вагоме значення для національного багатства країни мають наявні в економіці основні засоби, що підтверджує динаміка їх вартості за окремими видами економічної діяльності. Загальна тенденція щодо зміни вартості основних засобів по Україні характеризується досить значною волатильністю, зокрема, темп зростання показника у 2014 р. становив 132 %, у 2015 р. – 55,6 %, у 2016 р. – 107 %, 2017 р. – 94,5 % [6]. Зниження показника відбулось у суб'єктів промисловості, з рівня 110 % у 2014 р. його значення знизилось до рівня 79,8 % у 2017 р., за показниками суб'єктів сектора «транспорт, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності» темпи зростання знизилися з рівня 152 % у 2014 р. до рівня 81 % у 2017 р. Проте стрімко збільшуються темпи зростання досліджуваного показника у суб'єктів «діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» (у 2016 р. – 288 %, у 2017 р. – 117 %), сільського господарства (з рівня 109 % у 2014 р. до рівня 126 % у 2017 р.), будівництва (з рівня 77 % у 2014 р. до 108 % у 2017 р.), «операцій з нерухомим майном» (з рівня 81 % у 2014 р. до 115 % у 2017 р.) [6]. На динаміку також негативно вплинули стрімка девальвація гривні, втрата частки великих промислових підприємств внаслідок воєнних конфліктів на сході України. У цей період спостерігалась суттєва обмеженість здійснення інноваційних процесів, тому питання забезпечення сталості функціонування основних засобів промислових підприємств є нагальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями різних аспектів функціонування основних засобів підприємств займаються наступні вчені:

Богатиренко О. Ю. [19], Вовк А. А. [1], Вовк Ю. А. [1], Гончарук О. Л. [3], Гришко В. А. [8], Ємельянов О. Ю. [8], Колещук О. Я. [8], Кучерова Г.Ю. [9;10], Левицька І. В. [11], Маринич І. А. [12], Масилюк Б. В. [21], Наумчук О. А. [14], Стадницький Ю. І. [16], Стасишен М. С. [17], Стахурська С. В. [18], Ткачук Г. Ю. [3], Третяк Н. М. [19], Череп А. В. [20], Чуприкова З. В. [1], Шляга О. В. [21], Щетілова Т. В. [22], Ярмоліцька О. В. [17]. Наразі наявна неузгодженість наукових поглядів, різноманіття теоретико-методичних підходів, наукова-практична вагомість аспектів розподілу вартості основних засобів в процесі їх функціонування, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є дослідження розподілу вартості основних засобів підприємств в процесі їх функціонування.

Результати дослідження. На відміну від стандартів, Д. Волков основні засоби не рекомендує відносити до категорії «необоротні активи», оскільки зазначене викривлює дійсний зміст «кругообігу капіталу» [2]. Капітал постійно обертається і вартість основних засобів рівномірно та системно переноситься на обсяги реалізованої продукції. Зазначене підкреслює відмінність методології обліку та положень економічної теорії. Крім того, М. Горобинська зазначає, що основні засоби мають особливий обіг вартості [4]. Відповідно до П(с)БО 7 в процесі функціонування види вартості основних засобів (первісну; справедливу; переоцінену; чисту вартість реалізації; залишкову; [15]) поступово змінюють одна одну. Періодична оцінка вартості не дає уявлення про ефективність їх функціонування, оскільки методика позбавлена можливості врахування функціональних змін стану та альтернатив застосування. Зазначене обмежує пошук більш ефективних важелів та механізмів управління основними засобами в умовах кризи платежів.

У цьому контексті М. Горобинська пропонує розглядати основні засоби підприємства з трьох позицій: вартісної; соціально-економічної; натурально-речової, – що відповідає їх суті динамічної зміни вартості, яка виявляється і досліджується за процесним підходом [4], який, на наш погляд, доречно було б доповнити положеннями системно-функціонального підходу, на стику яких результати дослідження мали б комплексний характер та охоплювали весь спектр прояву функціональних властивостей основних засобів підприємств. Навіть у бухгалтерському обліку основні засоби відображаються з двох окремих позицій. Так, О. Наумчук підкреслює вагомість подвійного запису основних засобів у бухгалтерському обліку [14]. Таким чином, основні засоби підприємства поєднують споживчий та вартісний аспекти засобів праці. Тому доцільно проводити дослідження їх функціонування з різних точок зору: сутісної, вартісної, фізично-технологічної, соціально-економічної, джерельної тощо, – до того ж у контексті впливу зовнішнього середовища, особливостей внутрішньої структури підприємства та наявного функціонального потенціалу.

Зазначений всеохоплюючий підхід дає змогу здійснювати перевірку достовірності ведення обліку основних засобів, правомірне відображення двоїстості їх суті. Отже, основні засоби – це засоби виробничого та супутніх процесів, які забезпечують їх функціонування; їх відображають у звітності у вартісній формі, а фізична форма в процесі функціонування розподіляється та змінюється за рахунок зносу та інших змін вартості, що компенсується амортизаційними відрахуваннями, які мають системний характер. Таким чином, роль, суть та значення основних засобів достовірно та всебічно можна оцінити тільки в процесі їх функціонування, що дає змогу проаналізувати весь спектр прояву їх властивостей.

Галузева ознака основних засобів враховується у методиках їх аналізу та обліку спрощено, крім того, враховуючи багатофункціональність та різноманіття видів економічної діяльності сучасних підприємств, об'єкти обслуговують процеси функціонування підприємств декількох галузей [1]. Відтак, при дослідженні ефективності функціонування основних засобів доцільним є врахування галузевої специфіки підприємства для достовірного й однозначного тлумачення результатів оцінювання.

Оскільки для підприємств різних галузей один і той самий рівень показника ефективності може визначати принципово різні результати. Так, за даними Державної служби статистики України станом на 2017 р., лідером у формуванні вартості основних засобів є промисловість із часткою показника 31,7 %, на другому місці – суб'єкти «діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» із значенням 17,8 %, на третьому – «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» – 16,5 %, «операції з нерухомим майном» – 12 % [6], тому вирішення проблемних аспектів функціонування основних засобів саме промислових підприємств не можуть відкладатися на потім.

Повний цикл кругообігу основних виробничих засобів можна описати трьома стадіями: продуктивне використання, нарахування амортизації; формування амортизаційного фонду; використання акумульованих в амортизаційному фонді коштів за рахунок оновлення основних виробничих засобів. С. Стахурська виокремлює декілька напрямів оновлення функціонального потенціалу основних засобів: реконструкція повна або часткова; підвищення рівня технологічного укладу за рахунок технічного переоснащення; будівництво; введення в дію наступних норм виробництва, додаткових потужностей [18].

О. Шляга виокремлює інтенсивну та екстенсивну форми розширеного відтворення, де до інтенсивної форми відносить впровадження новітніх засобів праці, які відповідають вимогам науково-технічного прогресу, а до екстенсивної – оновлення основних засобів зі збереженням рівня технологічного укладу [21]. З цього приводу Т. Щетілова виокремила низку економічних законів, які безпосередньо впливають на процес відтворення й функціонування основних засобів: закон виробничого накопичення; закон кругообігу основних засобів; закон пропорційного розвитку; закон збереження часу; закон зростаючої продуктивності праці; закон вдосконалення якості; закон циклічності економічного розвитку [22]. Аналізуючи їх зміст, вона доводить, що оновлення є одночасно частиною функціонування основних засобів та економічною категорією, що характеризує якісне вдосконалення засобів праці.

Так, М. Стасишен, О. Ярмоліцька дійшли висновку, «що економічні механізми інвестування у відтворення основних засобів – це шляхи, форми, методи, засоби та підходи до вирішення конкретних капітальних проблем» [17]. Проте питання обґрунтування їх вибору у конкретний період функціонування основних засобів та етап виробничого циклу завжди актуальні. Мінливість умов функціонування основних засобів передбачає неабияку гнучкість від прийнятих управлінських рішень та наявності економічно безпечних альтернатив [9;10].

Аналізуючи процес відтворення основних засобів у процесі їх функціонування, важливо приділити особливу увагу капітальним інвестиціям, які характеризують обсяг витрат підприємства на реконструкцію основних засобів, створення нових, переозброєння існуючих [3]. Загалом динаміка обсягів капітальних інвестицій в Україні покращується вже з 2015 р. Так, темп зростання показника у 2011 р. становив 133,62 %, у 2012 р. – 113,25 %, у 2013 р. – 91,44 %, у 2014 р. – 87,81 %, у 2015 р. – 124,47 %, у 2016 р. – 131,52 %, у 2017 р. – 124,84 % [6]. Найбільшу частку у 2017 р. капітальних інвестицій було скеровано у промисловість – 31,7 %, у «лісове господарство та рибне господарство» – 14,32 %, «мисливство та надання пов'язаних із ними послуг» – 14,13 %, будівництво – 11,63 %, «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» – 8,46 %, «державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування» – 7,32 % [6]. Зниження обсягів досліджуваного показника негативно впливає на подолання проблеми зносу основних засобів промислових підприємств.

У межах термінів експлуатації основних засобів їх вартість розподіляється відповідно до зносу, який є закономірним процесом поступового споживання їх вартості. Наразі знос основних засобів є вагомим проблемою по всій країні. У 2016 р. рівень зносу основних засобів по Україні становить 58,1 %, що в умовах крайньої необхідності у

технологічному виживанні та подальшому соціально-економічному розвитку є досить значним показником [6]. Рівень зносу суб'єктів «діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» сягає 80,2 %, «переробної промисловості» – 76,4 %, промисловості – 69,4 %, «постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря» – 62,1 % [6]. Таким чином, можна стверджувати, що вся сукупність задіяних державних інструментів та власних зусиль суб'єктів господарювання у досяжності цілей модернізації та структурної трансформації економіки є несуттєвою. Тому проблему зносу основних засобів не можна відкладати та не враховувати в процесі оцінювання ефективності стратегічних або тактичних заходів забезпечення функціонування в промисловості зокрема.

При цьому на підприємствах намагаються подовжити термін корисного використання основних засобів за рахунок поліпшення, щоб не допустити остаточного й передчасного зносу [3]. Коли зазначене стає неможливим, керівництво приймає рішення щодо подальшого більш глибокого поліпшення або ліквідації, можливо, часткової. На цьому етапі вагомим є свідоме оцінювання реального стану основного засобу, його внеску в кінцевий результат та об'єктивних вимог зовнішнього середовища щодо впровадження сучасних технологій [3]. Суб'єктивна думка експерта враховує об'єктивні техніко-технологічні та фінансово-економічні аспекти результативності функціонування основних засобів, що вимагає від прийнятого рішення компенсації втрат та максимізації вигоди.

Так, О. Дейнега вважає, що варто запровадити ще один вид зносу – економічний, його зміст полягає в тому, що при зниженні загальної корисності продукту, який створено за допомогою конкретного основного засобу, корисність іншого також знижується. Економічний знос має і протилежну тенденцію – до зростання. Науковець вважає, що економічний знос може спостерігатись незалежно від настання інших видів зносу [5]. На наш погляд, економічний знос є похідною від фізичного та морального, оскільки вартісно відображає їх наслідки.

Поступове спрацювання функціонального потенціалу основних засобів дає змогу акумулювати амортизаційний фонд промислового підприємства як основного джерела їх відтворення. Зокрема, Ю. Стадницька визначає, що реакція амортизації основних засобів може виражатись не тільки у формі поступово перенесення їх вартості на вартість продукції, але й подальшого її використання для наступного відтворення основного засобу або з метою відшкодування витрат на їх придбання [16]. Крім того, також виражатись у формі пропорційного розподілу витрат на придбання основних засобів за терміном їх використання по роках; у формі віднесення вартості основного засобу на зменшення прибутку або капітальних вкладень, що спрямовуються на відтворення об'єкта, який вибув з експлуатації [3]. Варто зазначити, що форми відтворення основних засобів можуть застосовуватись окремо одна від одної або в гармонійному поєднанні задля досягнення кінцевої мети – відновити виробничу потужність, підвищити її до відповідного рівня.

Зміна вартості основних засобів під впливом амортизації формує додаткове стабільне джерело відтворення їх стану, на обсяг якого впливає час, обраний метод розрахунку амортизації і загалом амортизаційна політика підприємства. Зауважимо, що з 2017 р. дозволено застосування прискореного методу амортизації [13;15], проте обмежено (до 4-ї групи основних засобів дворічний строк корисного використання тільки платникам податку на прибуток, які застосовують коригування), що деструктивно впливає на ефективність амортизації щодо інших груп основних засобів та амортизаційної політики підприємства в цілому, оскільки в умовах кризи ліквідності обмежений підхід до застосування методів амортизації стримує можливість швидкого акумулювання коштів для забезпечення функціонування основних засобів на необхідному підприємству рівні. Таким чином, є необхідним прийняття рішення щодо доцільності використання наданого права на застосування прискореного методу амортизації.

У зазначеному контексті І. Левицька у своїх дослідженнях обґрунтовує необхідність оптимізації термінів експлуатації основних засобів, вважає за необхідне визначення раціональних термінів експлуатації конкретної групи основних засобів або окремого їх об'єкта [11]. На її думку, моральний знос у сучасних умовах господарювання більше впливає на ступіть зносу основного засобу, аніж фізичний, що підтверджується низьким рівнем технологічного укладу на Україні для того, щоб вітчизняні виробники змогли випускати конкурентоспроможну продукцію.

Незважаючи на значну структурованість системи основних засобів, у процесі їх функціонування зміна вартості відбувається за рахунок поліпшення стану чи умов функціонування відповідно до [15], зокрема, ремонту, модернізації, добудованої (надбудованої) реконструкції, модифікації, оновлення технологій тощо.

Головна вимога – відтворюваність переваг та корисності від проведених змін щодо функціонування основних засобів. Зазначені дії дають підставу у подальшому коригувати первісну вартість основних засобів, обсяги витрат, прибутку, капіталу. Таким чином, достовірність відображення змін вартості основних засобів на кожному етапі їх функціонування є вирішальною для реальної констатації результатів господарювання в обліку операцій. Відповідно до [15], переоцінка вартості об'єктів у разі зміни їх корисності здійснюється відповідно до виявлення відмінності між справедливою та залишковою вартостями, зокрема, близько 10 % або 1 % чистого прибутку (збитку), що змінює вартість за рахунок коригування на індекс переоцінки (відношення справедливої вартості та залишкової). Крім того, її також збільшують результати проведеної індексації. Абсолютне значення цієї зміни вартості визначається різницею у вартості фактичної та переоціненої, навіть якщо ліквідаційна вартість дорівнює нулю. Таким чином, відбувається дооцінювання або уцінення вартості об'єкта [15].

В. Жук зауважує, що проведення переоцінки основних засобів є одним із вагомих етапів функціонування основних засобів промислових підприємств [7]. Порядок її проведення обов'язково має бути зафіксований у наказі підприємства про облікову політику. Проте процес проведення переоцінки має певні недоліки, зокрема: вимагає додаткового фінансування, оскільки необхідним та обов'язковим є залучення на договірних засадах суб'єктів оцінної діяльності (фізичних та юридичних осіб, у складі яких працює хоча б один оцінювач та які отримали сертифікат суб'єкта оцінної діяльності) [7]; вимагає залучення працівників для здійснення контролю за зміною обсягів справедливої вартості, визначення обсягів залишкової вартості, яка не є в обліку самостійною величиною [7]. Крім того, ліквідація об'єкта (повна чи часткова) відбувається тільки за умов встановлення невідповідності тим параметрам, які його відносять до основних засобів, або при передачі його без додаткової користі; у результаті зменшується залишкова вартість [21].

Ліквідація основних засобів є джерелом формування інших доходів у результаті оприбуткування окремих елементів ліквідованого об'єкта (запчастини, вузли, деталі, матеріали тощо), що також збільшує запаси підприємства [20]. У цьому випадку виявляється раціональність рішень у процесі управління процесом функціонування основних засобів підприємства. Крім того, складним питанням для здійснення ліквідації, за результатами рішень фахівців, залишається визначення ліквідаційної вартості та інших необхідних супутніх показників [19]. У цьому випадку можуть бути залучені додаткові експерти, проте така процедура потребує додаткового фінансування. Класичною є ситуація обґрунтування ліквідаційної вартості за певним мінімумом: вартістю металобрухту, наприклад, для металевих конструкцій тощо [12]. Таким чином, кожен етап зміни вартості основних засобів в процесі функціонування передбачає встановлення суб'єктивного погляду на практичне завдання оцінювання вартості, тому неминучою є наявність певної похибки прийнятих рішень.

Повний цикл зміни вартості основних засобів у процесі їх функціонування завершується формуванням потреби підприємства щодо їх структури та якості, у

результаті чого обґрунтовуються механізми компенсації втрат та розширення корисності [8]. Ефективність функціонування основних засобів зумовлюється вдалістю та вчасністю прийняття необхідних на кожному етапі рішень, що корелюють з цілями та можливостями підприємства [9;10].

Варто відзначити тісний взаємозв'язок між недіючими основними засобами та тими, що здаються в оренду. Хоча при цьому їх вартість не змінюється за рахунок відображення орендованого майна на позабалансовому рахунку, вони все ж таки продукують додаткові доходи підприємства, що потрібно враховувати при обґрунтуванні політики управління їх резервами [11]. При аналізі господарської діяльності підприємства встановлюється відношення вартості незадіяних основних засобів та тих, які орендуються; результати свідчать про міру раціональності використання резервів основних засобів. На промисловому підприємстві слід спрямовувати всі сили для того, щоб завантаження виробничих потужностей було майже стовідсотковим та вартість орендованих основних засобів була раціональною й покривалась додатковим прибутком. Крім того, надання незадіяних основних засобів в оренду формує грошовий потік, що потребує додаткової уваги з точки зору аналітичного обліку.

Отже, функціонування основних засобів – це багатогранна категорія, яка включає в себе їх застосування, експлуатацію, використання відповідно до встановлених критеріїв, які розглядають одночасно в процесному та системному контекстах. Тому достовірно оцінити стан та структуру основних засобів підприємства можна в контексті результативності їх функціонування та ефективності структури системи. Зазначене визначається характером матеріально-технічної бази будь-якого виробництва, галузі на різних етапах їхнього розвитку та системою управління функціональним потенціалом основних засобів. Підвищення ефективності функціонування засобів праці також зумовлено технологічною осначеністю, продуктивністю праці виробничого персоналу. Процес функціонування основних засобів є досить складним та відрізняється залежно від об'єкта та суб'єкта, проміжку часу, кінцевого результату, циклічності тощо. Особливістю функціонування основних засобів є його конкретний результат, тобто, основні засоби створюються, використовуються, відтворюються задля отримання певного економічного результату, зокрема, виготовлення продукту, забезпечення безперервності виробництва. Економічний результат функціонування основних засобів підприємства тотожний кінцевому результату його діяльності у формі вартісного вираження. Також, у процесі функціонування основних засобів виявляється їх функціональний ефект як системи загалом, так і окремо за елементами. Функціонування основних засобів представляє собою впорядковану структурно-функціональну цілісність за умов забезпечення автономності елементам основних засобів при виконанні їх функцій. Активність функціонування якісного складу основних засобів є передумовою ефективності виробничого процесу. Структурні зміни зумовлюють та пояснюють функціональні зміни основних засобів.

Загалом функціонування основних засобів досліджується в межах: взаємодії цього процесу із суміжними виробничими та невиробничими (соціальними, маркетинговими тощо) процесами; взаємодії із зовнішнім середовищем (узгодженість стану основних засобів із технологічними розвитком, відповідність стандартам та нормативам (якості) тощо); формування програми (моделі) реагування процесу функціонування основних засобів на внутрішні збурення системи промислового підприємства та зовнішній вплив: (адаптація за рахунок корекції функцій, узгодження дій, структури та функцій шляхом здійснення перерозподілу впливу на них факторів; трансформації процесу в корені).

Функціонування основних засобів як виробничої підсистеми характеризується певними параметрами, що описують цей процес, інтегроване значення яких визначає характер стану. Система функціонування основних засобів кожного підприємства має свою розмірність, котра може змінюватись у процесі її функціонування, який описується плинністю часу. Розмірність системи основних засобів підприємства описується їх кількістю, яка безпосередньо бере участь у виробничому процесі, і щільністю їх зв'язків із

пасивною частиною основних засобів. Складність структури функціонування основних засобів зумовлена та одночасно залежить від складності управління виробничим процесом на підприємстві. Жорсткість системи виявляється тоді, коли виробничий процес на підприємстві має декілька складних рівнів управління. Якщо в управлінні виробничою системою відсутня ієрархічна цілісність, то це призводить до ускладнення функціонування основних засобів, що цілком відповідає проблемам функціонування та розвитку сучасних промислових підприємств. На функціонування основних засобів безпосередньо впливає зовнішнє середовище. Цей вплив важко прогнозувати і заздалегідь передбачити його наслідки, але враховувати супутні можливі ризики необхідно при прийнятті управлінських рішень. Функціонування основних засобів – досить самостійна підсистема виробничої системи, оскільки має досить тісні зв'язки із зовнішнім середовищем. Проте основні труднощі виявляються в межах завдань забезпечення системності їх оновлення. Функціонуванню основних засобів властива цілеспрямованість. Через неї реалізується найголовніша мета діяльності підприємства – отримання прибутку. Надійність та оптимальність функціонування основних засобів забезпечить виробничий процес необхідними засобами праці та дасть змогу підприємству отримувати стабільний дохід. Спираючись на відображення формування та розподілу вартості функціонування основних засобів за стандартами бухгалтерського обліку, відобразимо його основну суть наочно (рис. 1). Відповідно до рис. 1, розподіл вартості основних засобів в процесі їх функціонування відбувається циклічно.

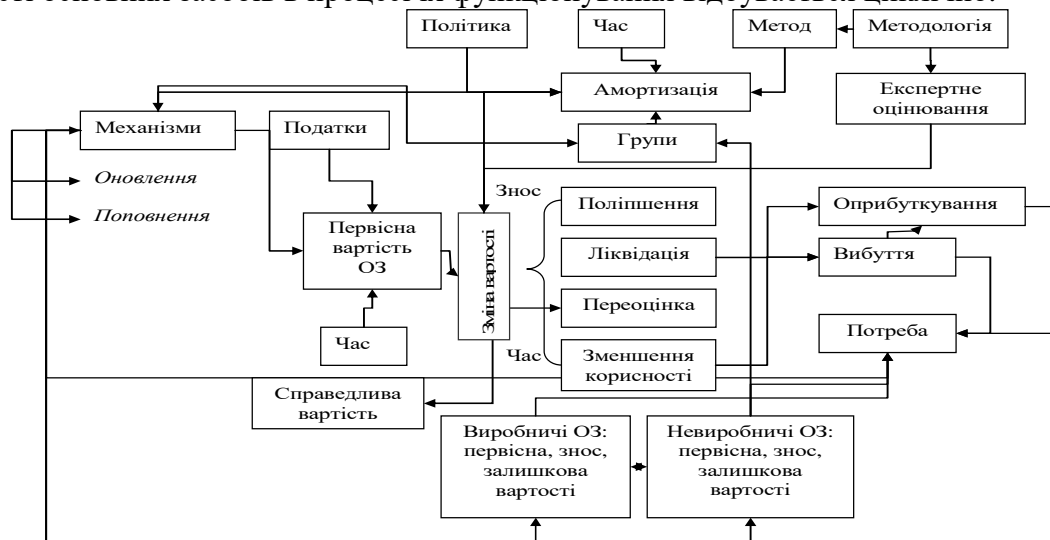

Рис. 1. Розподіл вартості основних засобів у процесі їх функціонування за чинними стандартами. Джерело: складено авторами

Через механізми оновлення, поповнення основних засобів збільшується первісна вартість основних засобів на підприємстві. Розмір первісної вартості визначається ринковою кон'юнктурою, податками та часом відповідно до положень чинних стандартів. На цьому етапі складним питанням залишається обґрунтування вибору максимально ефективного механізму відтворення основних засобів відповідно до цілей та можливостей підприємства. Сама складність виявляється у процесі вирішення багатокритеріального завдання вибору з урахування різних думок експертів, які різняться як рівнем їх кваліфікації, так і ставленням до окремих методів залежно від їх досвіду.

Висновки. Результати дослідження функціонування основних засобів інтерпретуються з різних точок зору: сутісної, вартісної, фізично-технологічної, соціально-економічної, джерельної, у контексті впливу зовнішнього середовища, особливостей внутрішньої структури підприємства та наявного функціонального потенціалу, що формує платформу для прийняття відповідних управлінських рішень. Функціонування основних засобів визнано багатогранною категорією, яка включає в себе

їх застосування, експлуатацію, відповідно до встановлених критеріїв, що розглядаються одночасно у процесному, функціональному та системному контекстах. Загалом функціонування основних засобів досліджується в межах взаємодії цього процесу із суміжними виробничими та невиробничими процесами; взаємодії із зовнішнім середовищем; у межах формування програми (моделі) реагування процесу функціонування основних засобів на внутрішні збурення системи промислового підприємства та зовнішній вплив.

Список використаних джерел:

1. Вовк А. А., Вовк Ю. А., Чуприкова З. В. Основные средства: проблемы характеристики наличия, движения, классификации и оценки эффективности использования. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 217–221.
2. Волков Д. П., Бондаренко Т. Ю. Современные подходы к оценкам альтернатив относительно реализации продукции машиностроительного предприятия. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 262. С. 92–94.
3. Гончарук О. Л., Ткачук Г. Ю. Засади відтворення основних засобів: вітчизняний та зарубіжний аспект. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/70.pdf> (дата звернення: 22.02.2018).
4. Горобинська М. В., Гіль С. Є. Реалізація людського капіталу в умовах четвертої промислової революції. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 31 трав. – 1 черв. 2018 р. Харків, 2018*. С. 43–45.
5. Дейнега О. В. Методологічні аспекти оцінювання конкурентоздатності підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 623. С. 66–68.
6. Офіційний сайт державної служби статистики України URL: <https://ukrstat.gov.ua>
7. Жук В. М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблеми практики і науки : монографія. Київ : Ін-т аграрної економіки, 2012. 454 с.
8. Колецук О. Я., Ємельянов О. Ю., Гришко В. А. Оцінювання впливу чинників на рівень зношення основних засобів підприємств та визначення можливостей щодо його нормалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління. 2009. № 640. С. 128–135.
9. Кучерова Г. Ю., Кулько-Лабинцева І. В. Нечітке оцінювання ефективності функціонування основних засобів промислових підприємств в умовах розвитку інтеграційних процесів. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6571>
10. Кучерова Г. Ю., Кулько-Лабинцева І. В. Нечітка модель багатокритеріального вибору інструментів забезпечення функціонування основних засобів промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: Економічні науки. 2018. № 3. Т. 2. С. 141–149.
11. Левіцька І. В. Управління відтворенням основних засобів в корпораціях : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Київ, 2011. 43 с.
12. Маринич І. А. Значення процесу відтворення основних фондів підприємств у підвищенні ефективності їхнього використання. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20.3. С. 175–179.
13. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО16). Основні засоби. [Чинний від 2012-01-01]. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IAS%2016_ukr_2016.pdf (дата звернення: 23.02.2018).
14. Наумчук О. А. Основні засоби: методика обліку і формування облікової політики : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Львів, 2005. 20 с.
15. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 94. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 25.02.2018).
16. Стадницький Ю. І. Амортизація – наслідок знецінення основних засобів. *Фінансовий простір*. 2012. № 2. С. 27–33.
17. Стасишен М. С., Ярмолицька О. В. Складові механізми інвестування відтворення основних засобів залізниць України. *Збірник наукових праць державного економіко-технологічного університету транспорту*. Серія: Економіка і управління. 2001. Вип. 18. С. 115–125.
18. Стахурська С. В. Механізм відтворення основних засобів виробництва: сутність, складова, джерела інвестування. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2006. № 1. С. 240–247.
19. Третьяк Н. М., Богатиренко О. Ю. Економічний механізм інвестування в основний капітал сільськогосподарських підприємств. *Фінансовий простір*. 2012. № 2. С. 104–111.
20. Череп А. В. Ефективність використання основних фондів підприємства. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2009. № 6. С. 212–215.
21. Шляга О. В., Масилюк Б. В. Відтворення основних фондів підприємств: сутність, види, джерела. *Економічний вісник ЗДІА*. 2014. Вип. 7. С. 120–128.
22. Щетілова Т. В. Взаимосвязь эффективности реструктуризации промышленного производства, распределения макроэкономических рисков и структурных сдвигов. *Економіка промисловості*. 2017. № 1 (77). С. 5–21.

References:

1. Vovk, A. A. Vovk, Yu. A., Chuprykova, Z. V. (2015), "Osnovnye sredstva: problemy kharakterystyky nalychya, dvyzheniya, klassyfykatsyy y otsenky effektivnosti yspolzovaniya", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. vol. 49. pp. 217–221.
2. Volkov, D. P., Bondarenko, T. Yu. (2013), "Sovremennyye podkhody k otsenkam alternatyv otnositelno realizatsyy produktsyy mashynostroytelnoho predpriyatiya", *Kultura narodiv Prychornomoria*. vol. 262. pp. 92–94.
3. Honcharuk, O. L., Tkachuk, H. Yu. (2017), "Zasady vidtvorennia osnovnykh zasobiv: vitchyzniani ta zarubizhnyi aspekt". URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/70.pdf> (data zvernennia: 22.02.2018).
4. Horobynska, M. V., Hil, S. Ye. (2018), "Realizatsiia liudskoho kapitalu v umovakh chetvertoi promyslovoi revoliutsii". *Ekonomichni rozvytok i spadshchyna Semena Kuznetsia : tezy dop. mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 31 trav. – 1 cherv. Kharkiv*, pp. 43–45.
5. Deineha, O. V. (2008), "Metodolohichni aspekty otsiniuvannia konkurentozdatnosti pidpriemstv", *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. vol. 623. pp. 66–68.
6. Ofitsynyi sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
7. Zhuk, V. M. (2012), "Bukhhalterskyi oblik: shliakhy vyrishennia problemy praktyky i nauky" : monohrafiia. Kyiv : In-t ahrarnoi ekonomiky. 454 p.
8. Koleshchuk, O. Ya., Yemelianov, O. Yu., Hryshko, V. A. (2009), "Otsiniuvannia vplyvu chynnykiv na riven znoshennia osnovnykh zasobiv pidpriemstv ta vyznachennia mozhlyvostei shchodo yoho normalizatsii", *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Serii: Problemy ekonomiky ta upravlinnia. vol. 640. pp. 128–135.
9. Kucherova, H., Kulko-Labyntseva I. (2018), "Nechitke otsiniuvannia efektyvnosti funktsionuvannia osnovnykh zasobiv promyslovykh pidpriemstv v umovakh rozvytku intehratsiinykh protsesiv". *Efektivna ekonomika*. vol. 5. URL: <http://www.economy.navyka.com.ua/?op=1&z=6571>
10. Kucherova, H., Kulko-Labyntseva I. (2018), "Nechitka model bahatokryterialnoho vyboru instrumentiv zabezpechennia funktsionuvannia osnovnykh zasobiv promyslovykh pidpriemstv". *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Ekonomichni nauky. 2018. vol. 3. b. 2. pp. 141–149.
11. Levytska, I. V. (2011), "Upravlinnia vidtvorenniam osnovnykh zasobiv v korporatsiakh" : avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.04. Kyiv, 43 p.
12. Marynych, I. A. (2010), "Znachennia protsesu vidtvorennia osnovnykh fondiv pidpriemstv u pidvyschenni efektyvnosti yikhnoho vykorystannia". *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. vol. 20.3. pp. 175–179.
13. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 16 (MSBO16). *Osnovni zasoby*. [Chynnyi vid 2012-01-01]. URL: https://www.minfin.gov.ua/~uploads/redactor/files/IAS%2016_ukr_2016.pdf (data zvernennia: 23.02.2018).
14. Naumchuk, O. A. (2005), "Osnovni zasoby: metodyka obliku y formuvannia oblikovoi polityky" : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.04. Lviv, 20 p.
15. "Pro zatverdzhennia Polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 7 «Osnovni zasoby»" : Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 27.04.2000 № 94. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (data zvernennia: 25.02.2018).
16. Stadnytskyi, Yu. I. (2012), "Amortyzatsiia – naslidok znetsinennia osnovnykh zasobiv", *Finansovyi prostir*. vol. 2. pp. 27–33.
17. Stasyshen, M. S., Yarmolitska, O. V. (2001), "Skладovi mekhanizmu investuvannia vidtvorennia osnovnykh zasobiv zaliznyts Ukrainy". *Zbirnyk naukovykh prats derzhavnogo ekonomiko-tehnolohichnoho universytetu transportu*. Serii: Ekonomika i upravlinnia. vol. 18. pp. 115–125.
18. Stakhurska, S. V. (2006), "Mekhanizm vidtvorennia osnovnykh zasobiv vyrobnytstva: sutnist, skladova, dzhherela investuvannia", *Derzhava ta rehiony*. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo. vol. 1. pp. 240–247.
19. Tretiak, N. M., Bohatyrenko, O. Yu. (2012), "Ekonomichni mekhanizm investuvannia v osnovnyi kapital silskohospodarskykh pidpriemstv". *Finansovyi prostir*. vol. 2. pp. 104–111.
20. Cherep, A. V. (2009), "Efektivnist vykorystannia osnovnykh fondiv pidpriemstva". *Derzhava ta rehiony*. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo. vol. 6. pp. 212–215.
21. Shliaha, O. V., Masyliuk, B. V. (2014), "Vidtvorennia osnovnykh fondiv pidpriemstv: sutnist, vydy, dzhherela", *Ekonomichni visnyk ZDIA*. vol. 7. pp. 120–128.
22. Shchetilova, T. V. (2017), "Vzaymosviaz effektivnosti restrukturyzatsyy promyshlennoho proyzvodstva, raspredeleniya makroekonomycheskykh ryskov y strukturnykh sdvyhov". *Ekonomika promyslovosti*. vol. 1 (77). pp. 5–21.

Keywords: cost; fixed assets; enterprises; functioning, process; efficiency; distribution.

Ключові слова: вартість; основні засоби; підприємства; функціонування; процес; ефективність; розподіл.

Ключевые слова: стоимость; основные средства; предприятия; функционирование; процесс; эффективность; распределение.

Перевірено на плагіат: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/7834186>